

Trzylatek w przestrzeni przedszkola *A three-year-old in pre-school space*

ABSTRACT

Adaptation process of a child in pre-school is influenced by many environmental factors as well as factors that result from individual psychical conditions of the child. To create an ideal environment that supports adaptation of a three-year-old child in pre-school it is necessary to integrate all aspects that involve fulfilling the child's needs and guarantying his/her harmonious development. After all, the adaptation takes place at very important moment when the child is "separated" (for some time) from home and beloved parents. One of the environmental factors is a building – the pre-school area. Space that is at child's disposal includes: play room – daily room, toilets, cloakroom, halls that connect all other rooms, playground, room designated for resting and recreation rooms. All these constitute architecture of the pre-school building along with its surroundings, interior design, fitting-out of premises and space at the disposal of children.

Keywords: *adaptation, pre-school maturity, self-reliance, adaptation factors, architectural space, spatial orientation, pre-school education*

STRESZCZENIE

Na proces adaptacji dziecka w przedszkolu ma wpływ wiele czynników środowiskowych oraz czynników wynikających z indywidualnych uwarunkowań psychicznych dziecka. Dla stworzenia idealnego środowiska sprzyjającego adaptacji dziecka trzyletniego w przedszkolu wymagane jest maksymalne zin-

tegowanie wszystkich aspektów związanych z zaspokojeniem potrzeb dziecka i zapewnieniem mu harmonijnego rozwoju. Dzieje się to przecież w niezwykle ważnym momencie „oderwania” (na jakiś czas) dziecka od domu rodzinnego i ukochanych rodziców. Jednym z czynników środowiskowych jest budynek – przestrzeń przedszkola. Przestrzeń oddana dziecku to: sala zabaw – sala dzienna, toalety, szatnia, hole łączące te pomieszczenia, plac zabaw, sala przeznaczona do odpoczynku oraz sale rekreacyjne. Wszystko to stanowi architekturę budynku przedszkolnego wraz z jego otoczeniem, wystrojem i zagospodarowaniem pomieszczeń oraz przestrzenią oddaną do dyspozycji dziecka.

Słowa kluczowe: *adaptacja, dojrzałość przedszkolna, samodzielność, czynniki adaptacyjne, przestrzeń architektoniczna, orientacja w przestrzeni, edukacja przedszkolna*

Adaptacja – pojęcie i uwarunkowania

Przemiany, jakie zachodzą w życiu każdego człowieka, sprawiają, że swoje cele życiowe musi on realizować we wciąż nowych, zmieniających się, a nawet kilku środowiskach jednocześnie. Wymaga to więc ciągłego stosowania i rozwijania mechanizmów adaptacyjnych.

Każda zmiana przynosi ze sobą w życiu człowieka przeżycia ciekawe, radosne, pożądane, ale czasami też i trudne. Takim ważnym i niełatwym momentem w życiu dziecka jest z pewnością przekroczenie po raz pierwszy progu przedszkola i adaptacja w nowym środowisku.

Termin „adaptacja” w psychologii społecznej i socjologii odnosi się do zmiany w zakresie dyspozycji społecznych bądź kulturowych i dlatego mówi się, że ktoś adaptuje się do nowego środowiska (Reber, 2000).

Pojęcie „adaptacja”, inaczej przystosowanie, wywodzi się z nauk biologicznych. Biologiczna koncepcja przystosowania została przeniesiona na grunt psychologicznych i socjologicznych teorii zajmujących się poszukiwaniem mechanizmów regulujących zachowanie człowieka w określonym środowisku. W znaczeniu ogólnym oznacza „przystosowanie się organizmu do określonego układu warunków środowiska; w psychologii – stan równowagi pomiędzy organizmem a środowiskiem powstały w wyniku procesów asymilacji i akomodacji. Wyróżnia się także: adaptację społeczną (jej składnikiem jest adaptacja pedagogiczna), która polega na zaprowadzaniu harmonii między potrzebami i dążeniami jednostki a wymogami i oczekiwaniami jej środowiska” (Kupisiewicz, Kupisiewicz, 2009, s. 7).

T. Tomaszewski w swojej ogólnej teorii zachowania się ujmuje przystosowanie społeczne jako regulowanie wzajemnych stosunków z otoczeniem społecznym przez adaptację oraz działanie. Adaptacja wyraża się zmianami zachodzącymi w jednostce odpowiednio do stanu otoczenia, a działanie polega na przekształcaniu otoczenia odpowiednio do stanu jednostki. Dalsze przystosowanie społeczne oznacza taką regulację stosunków z otoczeniem, która zapewni człowiekowi zaspokojenie własnych potrzeb psychospołecznych oraz umożliwi spełnienie wymagań stawianych mu przez środowisko (Tomaszewski, 1982).

J. Pieter zdefiniował adaptację w sposób bardzo zwięzły, jako „przystosowanie się uwagi lub zmysłu do podniety” (Pieter, 1963, s. 1). Oznacza to, że istnieje wiele impulsów przyczyniających się do ogólnej mobilizacji całego organizmu, by „dostroić się” do wszelkich warunków zewnętrznych.

W teorii J. Piageta, który twierdził, iż aby przeżyć, każdy organizm musi zaadaptować się do wymagań środowiska, adaptacja to tendencja do dostosowania się do środowiska w celu przetrwania. Taka adaptacja zachodzi poprzez procesy asymilacji i akomodacji. Asymilacja to proces, w którym nowy przedmiot lub idea zostaje zrozumiany w kategoriach pojęć lub czynności (schematy), jakie dziecko już zna. Umożliwia ona jednostce działanie w nowych sytuacjach i wobec nowych problemów za pomocą już istniejących schematów. Natomiast akomodacja jest komplementarnym procesem, który umożliwia jednostce modyfikowanie pojęć i czynności tak, aby pasowały one do nowych sytuacji, przedmiotów lub informacji. Akomodacja jest procesem, który polega na zmianie istniejących schematów lub wytwarzaniu nowych. Gdy dziecko napotyka coś nowego lub wymagającego innego podejścia, zaburzony zostaje stan harmonii poznawczej. Procesy asymilacji i akomodacji działają w celu przywrócenia go (Piaget, 1967, s. 28 i nast.).

Zdaniem J. Piageta, za każdym razem, gdy jednostka wchodzi w interakcje z otoczeniem, dokonuje asymilacji tego otoczenia do swoich struktur poznawczych, tzn. zmienia swoje rozumienie w taki sposób, aby mogła pojąć nowe dane. Adaptacja przebiega w postaci uzupełniających się procesów asymilacji i akomodacji. Dla rozwoju jednostki istotny jest proces równoważenia, którego rola polega na konsolidowaniu akomodacji przez asymilację. W ten sposób zmieniają się struktury umysłowe i rozwijają się zdolności poznawcze.

Pierwsze dni pobytu dziecka w przedszkolu wymagają od niego dużych zdolności adaptacyjnych, dlatego też odczucia związane z zetknięciem się z nieznaną mu dotychczas sytuacją będą decydować o jego psychofizycznym funkcjonowaniu w tym środowisku. Mogą one w znacznym stopniu określać późniejszą postawę i oczekiwania dziecka oraz jego zdolność do odpowiedniego reagowania na bodźce, ponieważ wcześniej ukształtowane postawy i wzory zachowań mają tendencje do utrzymywania się (Klim-Klimaszewska, 2006, s. 12). Objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym jest przełomem w jego życiu, nierzadko nawet wstrząsem i może sprawiać mu wiele trudności. Jest to uwarunkowane następującymi czynnikami:

- sytuacyjnymi, bowiem objęcie dziecka wychowaniem instytucjonalnym polega na całkowitej odmienności sytuacji przedszkolnej w porównaniu do sytuacji znanych dziecku dotychczas; odmienność ta wynika m.in. z prowadzenia innego, nowego trybu życia, nowych obowiązków i wymagań, nowych form współżycia w grupie rówieśniczej, innych zasad pracy, jak systematyczność, porządek, konieczność długotrwałej koncentracji uwagi,
- subiektywnym, wzmagającym stresujące działania związane z pójściem dziecka do przedszkola; chodzi tu o znaczenie, jakie dzieci przypisują przedszkolu, i przejęcie się nową rolą,
- obiektywno-rozwojowym, bowiem dla okresu przedszkolnego charakterystyczna jest niewielka odporność psychiczna i skłonność do silnych reakcji na bodźce wszelkiego rodzaju (Klim-Klimaszewska, 2006, s. 13 i nast.).

W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele czynników uważanych za ważne dla procesu adaptacji dziecka do środowiska przedszkolnego. Można je podzielić na dwie grupy: endogenne (wewnętrzne) i egzogenne (zewnętrzne). Do czynników endogennych zalicza się wiek dziecka, płeć, indywidualne cechy układu nerwowego, stan zdrowia, ogólny poziom jego rozwoju psychoruchowego. Natomiast do czynników egzogennych zalicza się środowisko rodzinne dziecka, tj. warunki bytowe rodziny, jej strukturę formalną, liczbę członków rodziny, wzajemny stosunek między nimi, postawy rodziców oraz związany z tym system wychowania, a także cechy nowego środowiska, do którego dziecko musi się przystosować, a więc wa-

runki lokalowe przedszkola, wyposażenie w sprzęt i zabawki, liczba dzieci w grupie, oddziaływania wychowawcze nauczycielki.

Wydaje się jednak, że niebagatelną rolę w adaptacji dziecka do przedszkola odgrywają w dużej mierze czynniki związane ze środowiskiem przedszkolnym (Juszczyk-Rygałło, 2007). Chodzi tu głównie o organizację pracy i zasady przyjmowania małych dzieci do grup przedszkolnych, stopień zaspokojenia ich potrzeb, dostosowanie wymagań do możliwości dzieci, wiedzę pedagogiczną nauczycieli i ich stosunek do dzieci.

Jawne i ukryte wymiary przestrzeni architektonicznej przedszkola

Wszystko, co nas otacza, tj. elementy przyrody ożywionej i nieożywionej, miejsca, budynki i inni ludzie, mają na nas wpływ. Mogą być przyjazne i tym samym stymulujące lub nieprzyjazne i wpływające niekorzystnie, lub też hamujące nasz rozwój.

Hierarchia potrzeb Abrahama Masłowa porządkuje je od najbardziej podstawowych (wynikających z funkcji życiowych) do potrzeb wyższego poziomu, które aktywizują się dopiero po zaspokojeniu niższych. Potrzeby warunkują nasze życie. Poprzez potrzeby kształtujemy sposób naszego życia, systemy wartości, relacje z innymi ludźmi. Na ogół potrzebę ludzką określa się jako „wynikające ze stanu braku – pożądanie czegoś niezbędnego do zapewnienia warunków rozwoju i funkcjonowania człowieka” (Cempel, 2005, s. 12 i nast.). To pożądanie może dotyczyć przedmiotów materialnych, pewnych stanów emocjonalnych, wyników jakiegoś działania oraz określonych stosunków między ludźmi. Można stwierdzić, że potrzeba oznacza uświadomiony brak czegoś.

Autor jest zdania, że najbardziej podstawowe potrzeby mają charakter fizjologiczny: jedzenie, picie, ogrzewanie, schronienie i odpoczynek, a w następnej kolejności potrzeba bezpieczeństwa i przynależności. Dom rodzinny powinien zapewnić zaspokojenie dziecku wszystkich jego potrzeb, a kolejnym miejscem powinno być przedszkole wraz z jego personelem, programem, pomieszczeniami, przestrzenią fizyczną i rówieśnikami. Budynek przedszkola i jego otoczenie powinno zaspokoić potrzebę schronienia, ogrzania, jedzenia, pragnienia, bezpieczeństwa oraz przynależności.

Wnikliwej analizie jawnych i ukrytych wymiarów przestrzeni architektonicznej przedszkola dokonała E. Siarkiewicz (2000). W oparciu o literaturę i własne badania dokonała analizy pracy przedszkola i jego fizycznego otoczenia. Zwróciła uwagę na zjawiska, które istnieją w rzeczywistości przedszkolnej i mają być widoczne, oraz zjawiska, które istnieją, ale mają być niewidoczne dla niewtajemniczonych.

Zdaniem autorki sam sposób pojmowania przestrzeni w literaturze jest bardzo zajmujący ze względu na wielość znaczeń i rozmaite powiązania. Matematycy zajmują się przestrzenią jako ideą abstrakcyjną, fizycy jako jedną z własności materii. „Przestrzeń” rozumiana jako środowisko naturalne, wykształcone w określony sposób w toku ewolucji, jest przedmiotem badań nauk przyrodniczych i geograficznych. Natomiast przestrzeń jako twór ludzki, antropogeniczny, kulturowy i społeczny, wytwarzany przez jednostki, grupy i zbiorowości ludzkie, jest przedmiotem badań wielu dziedzin nauki.

Przestrzeń według Yi-Fu Tuan jest bezosobowa, jest neutralnym zespołem zdarzeń, przedmiotów i wymiarów, to dzięki nadaniu przez człowieka znaczenia, przestrzeń zamienia się w miejsce (za: Nalaskowski, 2002). Zdaniem E.T. Halla zmysł przestrzeni u ludzi jest ściśle związany z ich doświadczeniami kulturowymi, społecznymi, stanowi wynik osobistych relacji z otoczeniem. Autor uważa, iż każdy człowiek rości sobie prawo do pewnego obszaru i chroni go przed innymi, uznając taki system zachowań człowieka za terytorializm. Człowiek dąży do stworzenia materialnych granic własnego terytorium, wyznaczając tym samym bardzo liczne oznaczenia niewidzialnych granic. Hall opisując strukturę przestrzeni, wyznacza jej trzy rodzaje:

- przestrzeń trwała – obejmuje zarówno zmaterializowane, jak i niewidoczne dla innych wzorce, które kierują zachowaniem człowieka,
- przestrzeń na pół trwała – jest związana z materialnymi środkami wypełniającymi przestrzeń, ze sprzętem, którego ustawienie może mieć decydujący wpływ na zachowanie człowieka (dospołecznienie lub odspołecznienie),
- przestrzeń nieformalna – dotyczy dystansu utrzymywanego pomiędzy ludźmi, mieszczącego się zazwyczaj poza zasięgiem świadomości (Hall, 1978).

Wiedza z zakresu proksemiki (nauki zajmującej się badaniem wzajemnego wpływu relacji przestrzennych między osobami oraz między osobami a otoczeniem materialnym na relacje psychologiczne, sposób komunikacji itp.) powinna stanowić, zdaniem wielu autorów, podstawowe zasady budowy osiedli, domów oraz mieszkań i sposobu ich wyposażenia. Poza względami estetycznymi oraz tymi związanymi z komfortem życia, można wykorzystując osiągnięcia proksemiki, uzyskać wpływ na zachowanie ludzi, na ich nastrój, samopoczucie oraz na ilość i jakość ich wzajemnych kontaktów (Siarkiewicz, 2000).

Budynek przedszkolny wraz z jego otoczeniem jest miejscem użyteczności publicznej. Jego budowa, modernizacja, adaptacja i użytkowanie są ściśle uregulowane normami prawnymi prawa budowlanego, przeciwpożarowego, z zakresu ochrony środowiska, przepisów sanitarnych oraz prawa pracy (np. liczba pomieszczeń dla obsługi przedszkola). Jednocześnie, ze względu na rodzaj prowadzonej działalności, podlegać mogą dodatkowo przepisom szczególnym oraz regulacjom prawa lokalnego. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, jasno określa te warunki (Dz.U. 2002, nr 75, poz. 690).

Wszystkie wymogi zawarte w przepisach sanitarnych, budowlanych czy przeciwpożarowych odnoszące się do bezpieczeństwa i higieny mają swoje uzasadnienie, ponieważ dotyczą zdrowia i życia ludzi. Na administratorach budynków i lokali spoczywa więc ogromna odpowiedzialność. Istotne jest: przestrzeganie przepisów w momencie rozpoczynania działalności (co wiąże się z uzyskaniem pozytywnej opinii m.in. powiatowych służb sanitarnych i nadzoru budowlanego) oraz rygorystyczne przestrzeganie terminów przeglądów i badań, a także wykonywanie zaleceń inspektorów służb i uprawnień jednostek.

Przepisów sanitarnych nie można rozpatrywać w oderwaniu od norm i zasad wynikających z warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Zgodnie z normami prawa budowlanego pomieszczenia w lokalach i budynkach użyteczności publicznej muszą mieć wysokość 3 m. Dopuszczalne jest 2,5 m, ale pod warunkiem zainstalowania kosztownej wentylacji mechanicznej lub klimatyzacji (na jej zamontowanie trzeba uzyskać wcześniej zgodę wojewódzkiego inspektora sanitarnego).

Ponadto klatka schodowa musi mieć minimum 120 cm szerokości pomiędzy balustradami. Wymagane są też hydranty o zwiększonej wydajności, wyjście ewakuacyjne, gaśnice, oświetlenie awaryjne i wykładziny odpowiadające przepisom przeciwpożarowym (Dz.U. 2002, nr 75, poz. 690).

Budynek przedszkola i jego elementy architektoniczne

Budynek przedszkolny to obiekt szczególny, ponieważ przez większą część dnia zastępuje dzieciom dom rodzinny, będąc dla nich otoczeniem naturalnym. Powinien być zatem optymalnie dostosowany do potrzeb psychofizycznych jego użytkowników i gospodarzy. Musi być bezpieczny, funkcjonalny i estetyczny. Powinien także mieć określony mikroklimat, co podkreśla W. Leżańska (1990, s. 47).

Smutno prezentują się przedszkola na nowych osiedlach mieszkaniowych, w większości budowane według jednolitego projektu, w takich samych technologiach i takich samych barwach. Nikt nie ma wątpliwości, że to przedszkole, ale to jest właśnie uniformizm architektoniczny, z którym należy walczyć. Często zapomina się o ogrodzie przedszkolnym lub choćby skrawku zieleni na tzw. plac zabaw, tym samym pozbawiając dzieci zabawy lub zajęć dydaktycznych na świeżym powietrzu.

Mówiąc zatem o przedszkolu „na miarę potrzeb dziecka”, mamy na myśli nie tylko właściwy system wychowawczy, odpowiednie sprzęty, zabawki itp., ale także odpowiedni budynek, zachęcający swoim wyglądem do przebywania w nim. „Codzienne otoczenie dziecka – pisała J. Putowska – to teren pierwszych doznań artystycznych. Jak wszystkie wspomnienia z najmłodszych lat, doznania te utrwalają się na całe życie, kształtują lub paczą upodobania – wyrabiają smak estetyczny” (za: Leżańska, 1990, s. 48).

Siarkiewicz przeanalizowała przestrzeń przedszkolną i dokonała w niej szeregu podziałów.

Budynek przedszkolny udostępnia swoją przestrzeń wielu osobom, dzieląc ją na różne pomieszczenia i tworząc tym samym m.in.:

- przestrzeń dydaktyczną ogólną, tj. salę zabaw i zajęć dla dzieci, wyposażoną w meble, przybory sportowe, zabawki i pomoce dydaktyczne,
- przestrzeń specjalistyczną, tj. sale gimnastyczne, pracownie logopedyczne, gabinety lekarskie, gabinety terapeutyczne, stołówki, pomieszczenia techniczne, kuchnię, które wyposażone są w specjalistyczny sprzęt,

- przestrzeń wielofunkcyjną, tj. aulę, hol, przeznaczone na spotkania, zebrania czy zabawy okolicznościowe,
- przestrzeń komunikacyjną, tj. ciąg korytarzy i szlaków łączących inne, specjalistyczne pomieszczenia ze sobą,
- przestrzeń administracyjną, tj. gabinet dyrektora, pokój intendenci (Siarkiewicz, 2000, s. 130).

Autorka nadmienia, iż ze względu na metraż budynku przestrzenie te mogą być zamienne co do swych funkcji, np. gabinet dyrektora zamienia się w pokój logopedyczny – zamiana przestrzeni administracyjnej w przestrzeń specjalistyczną.

Przestrzeń dydaktyczna to przede wszystkim sala zabaw, którą dysponują nauczyciele oraz dzieci z przypisanej grupy, stając się tym samym wspólną ich własnością. Pewną intymność w obrębie tej przestrzeni ma zapewnić nauczycielowi biurko – niedostępne dla dzieci i pozostałego personelu – który w chwilach zmęczenia jest razem z grupą, a jednak osobno, pozwalając sobie na pewien dystans od dziecięcych zabaw i wytwarza w ten sposób własną intymną przestrzeń. Siarkiewicz podkreśla, że w wielu przedszkolach dziecko, chcąc wziąć zabawkę lub zmienić formę zabawy, umyć ręce lub skorzystać z toalety, musi zapytać o zgodę nauczyciela. Przemieszczanie się dziecka po przedszkolu, udział w zajęciach może odbywać się jedynie na wniosek nauczyciela lub za jego zgodą – tak więc przestrzeń oddana dzieciom do dyspozycji, wraz z jej zasobami materialnymi, jest nadal bardziej własnością nauczyciela niż dzieci.

Dzieci w poszukiwaniu bezpiecznej przestrzeni zapewniającej intymność często zatrzymują się dłużej w umywalni lub w toalecie, gdzie wspólnie szepczą lub planują zabawę i ta rozpaczliwa oraz intymna organizacja przestrzeni trwa do chwili, gdy zostanie zauważona, „zdemaskowana” i przerwana przez kogoś z pracowników.

Kolejnym „przydziałem” przestrzeni dla dzieci w porozumieniu z nauczycielami jest organizacja różnego rodzaju kącików zainteresowań, gdzie dzieci mogą z dala od grupy, w małych zespołach oddać się zabawie.

Hol jako przestrzeń wielofunkcyjna jest wizytówką przedszkola. To do holu rodzic przyprowdza i odbiera z niego dziecko. Powinien być ozdobiony kolorowymi dekoracjami, pracami plastycznymi dzieci, informa-

cjami o aktualnym planie dydaktyczno-wychowawczym. Znajdować się tu powinny również informacje dla rodziców o istniejących instytucjach udzielających wszelkiej pomocy rodzinie i dzieciom, ramowy rozkład dnia, informacje o prawidłowościach rozwoju psychoruchowego dzieci w wieku przedszkolnym, statut przedszkola i inne dokumenty prawne dotyczące organizacji placówki. Hol bywa ściśle oddzielony granicą percepcji wzrokowej i słuchowej od pozostałych pomieszczeń np. drzwiami, szlabanem, płotem, ławką, napisem typu „mamo – dalej pójdę sam”. W wielu przedszkolach po wyznaczonym okresie przeznaczonym na przyprowadzenie dzieci, zarządzeniem dyrektora, brama wejściowa i drzwi główne są zamknięte. Przedszkole w ten sposób staje się przestrzenią zamkniętą, do której nie mają dostępu osoby postronne.

Architektura przedszkola oraz jego zasoby materialne w dużej mierze determinują całość pracy przedszkola, aktywność wszystkich jego pracowników, dookreślają rolę dzieci i rodziców. Przestrzeń przedszkola powinna być traktowana jako środek zapewniający dzieciom możliwość właściwego rozwoju, bezpiecznej zabawy, ciekawej nauki, doświadczania kontaktów z innymi dziećmi w różnych sytuacjach. Przestrzeń ta nie musi stanowić oddzielnych pomieszczeń, lecz być użytkowana poprzez szczególnie układ mebli, ustawienie ruchomej ścianki lub w sposób symboliczny, przez jej oznakowanie, tj. napisy, ilustracje, określoną grupę pomocy dydaktycznych, zabawek itp.

Z badań

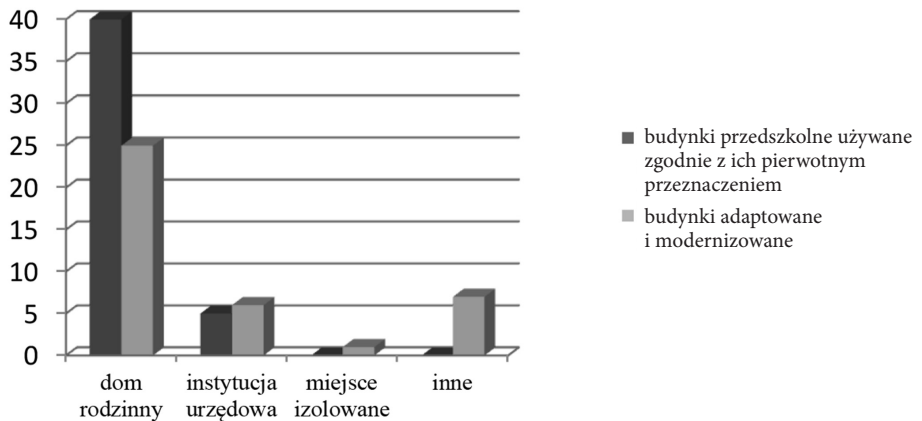
Rodzice, posyłając swoje trzyletnie dzieci do placówki opiekuńczej, jaką jest przedszkole, bardzo wnikliwie przyglądają się przestrzeni, w jakiej przyjdzie ich dziecku spędzać kilka godzin dziennie. Są bardzo krytyczni w ocenie warunków przedszkolnych i niejednokrotnie to przestrzeń architektoniczna decyduje o zapisaniu dziecka do placówki.

Badania ankietowe wśród rodziców przeprowadzono w przedszkolach na terenie Częstochowy i okolic. Były to przedszkola zaprojektowane i użytkowane zgodnie z ich przeznaczeniem, które opiniowało 45 rodziców, oraz przedszkola zmodernizowane i adaptowane dla potrzeb placówki, o których wypowiedziało się 39 rodziców trzylatków. Razem w badaniu brały udział 84 osoby.

Pierwsze pytanie kwestionariusza ankiety dotyczyło skojarzeń rodziców związanych z budynkiem przedszkola. Postrzeganie budynku i kojarzenie go z innym miejscem jest ważnym czynnikiem decydującym o nastawieniu pozytywnym lub negatywnym do tego miejsca. W pytaniu tym zaproponowano do wyboru skojarzenie z domem rodzinnym (ciepło ogniska domowego i bezpieczeństwo w kręgu osób bliskich), z instytucją urzędową (wrażenie nadzoru, formalnych stosunków międzyludzkich), z miejscem izolowanym (dostęp tylko dla uprawnionych, wybranych) lub z innym miejscem. Odpowiedzi rodziców zilustrowano w postaci wykresu 1.

Wykres 1.

Skojarzenia rodziców związane z budynkiem przedszkolnym (dane w liczbach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach seminarium dyplomowego prowadzonego przez autorkę w roku akad. 2015/2016 w Instytucie Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej Akademii im. J. Długosza w Częstochowie

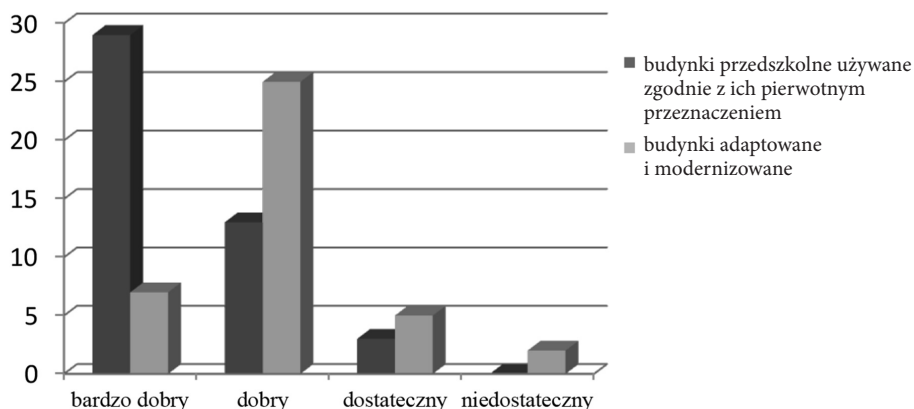
W grupie budynków przedszkolnych zaprojektowanych i użytkowanych zgodnie z przeznaczeniem 40 rodziców kojarzyło budynek z domem rodzinnym (co stanowiło około 88% wszystkich badanych rodziców w tej grupie), 5 rodziców wskazało na instytucję urzędową (około 12% badanych). Natomiast w grupie budynków zmodernizowanych i zaadaptowanych 26 rodziców kojarzyło przedszkole z domem rodzinnym (około 66%), 5 rodziców skojarzyło przedszkole z instytucją urzędową (około 13%). Jako inne wskazywano przyjazne i bezpieczne miejsce do zabawy.

Drugie pytanie ankiety dotyczyło oceny estetyki placu zabaw dla dzieci na terenie przedszkola. Czas spędzony z grupą rówieśników i wychowawcą powinien pozwolić na bezpieczną i urozmaiconą zabawę. Warunkiem jest jednak dostateczna ilość bezpiecznych urządzeń do zabawy, np. huśtawek, koników, karuzeli, wielkość piaskownicy, obszar dla swobodnej zabawy i osłona przed słońcem.

Celem tego pytania było wskazanie na różnice w estetyce i wyposażeniu placów zabaw na terenie obu grup badanych budynków. Poniższy wykres ilustruje ocenę rodziców.

Wykres 2.

Stan i estetyka przedszkolnego placu zabaw w opinii rodziców (dane w liczbach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach seminarium dyplomowego prowadzonego przez autorkę w roku akad. 2015/2016 w Instytucie Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej Akademii im. J. Długosza w Częstochowie

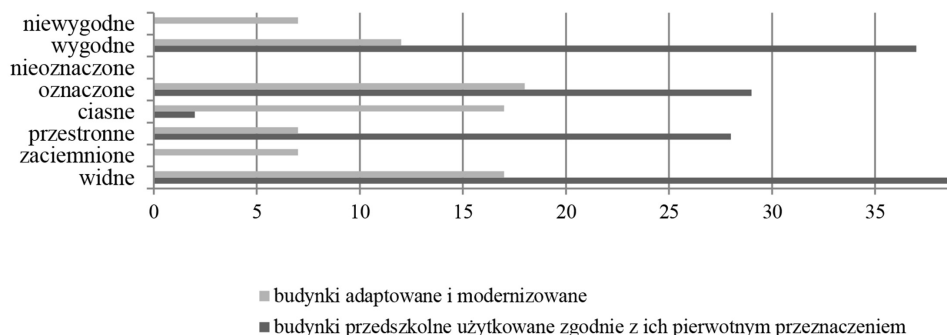
W grupie budynków użytkowanych zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem zdecydowana większość rodziców oceniła plac zabaw bardzo dobrze i dobrze. W grupie budynków zaadaptowanych więcej ocen było jedynie dobrych, ale i kilka negatywnych.

Trzecie pytanie miało na celu uzyskanie opinii na temat szatni przedszkolnych i miejsc w nich przeznaczonych dla dzieci trzyletnich. Rodzice zostali poproszeni o opisanie szatni poprzez jednoczesne wybranie kilku określeń. Szatnia to miejsce rozłąki z rodzicami. W pierwszych dniach pobytu w przedszkolu każde dziecko otrzymuje oznaczone miejsce wraz z szafką

na rzeczy. Przejrzystość, oświetlenie i oznaczenie tych miejsc ma szczególne znaczenie dla dziecka trzyletniego, ponieważ łączy się z jego komfortem psychicznym i fizycznym podczas przebijania się. Odpowiedzi na to pytanie miały na celu wskazanie różnic w zagospodarowaniu tej przestrzeni w obu grupach badanych budynków. Poniżej przedstawiono graficzny obraz uzyskanych odpowiedzi.

Wykres 3.

Opinie rodziców dotyczące miejsca w szatni dla dzieci trzyletnich (dane w liczbach)

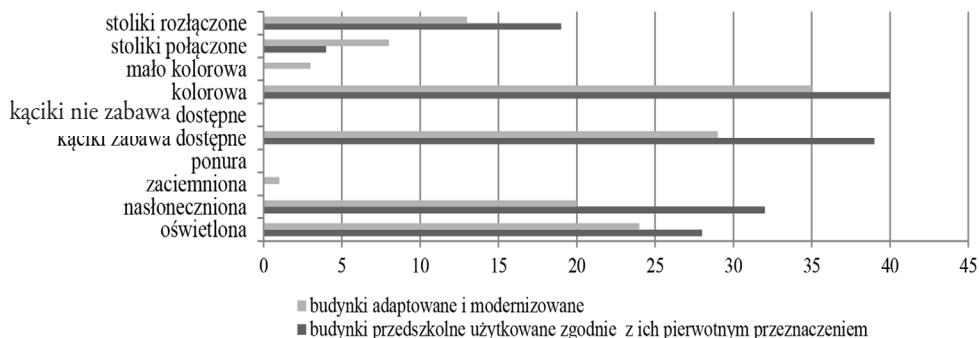

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach seminarium dyplomowego prowadzonego przez autorkę w roku akad. 2015/2016 w Instytucie Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej Akademii im. J. Długosza w Częstochowie

Jak wynika z odpowiedzi rodziców, te budynki przedszkolne, które były zaadaptowane i modernizowane na potrzeby przedszkola, charakteryzowały się gorszymi warunkami. Te, które budowane były jako docelowe budynki przedszkolne, oceniono wysoko jako widne, przestronne i wygodne.

Kolejne pytanie dotyczyło opisu sali dziennej dla dzieci trzyletnich. Wygląd i wyposażenie sali, w której dzieci przebywają kilka godzin w ciągu dnia, ma szczególne znaczenie dla ich rozwoju, percepcji, nastroju, samopoczucia i poczucia bezpieczeństwa. Opis sali zabaw dla dzieci pozwolił na wskazanie, czy istnieją różnice w ich ogólnym wyglądzie w dwu grupach badanych budynków. Konkretnie dane przedstawiono na poniższym wykresie.

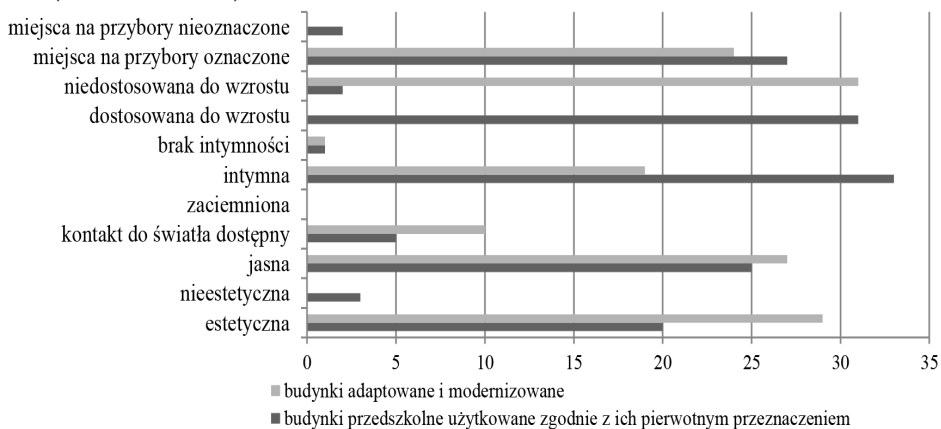
Wykres 4.

Opinie rodziców dotyczące sali dziennej – sali zabaw dzieci trzyletnich (dane w liczbach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach seminarium dyplomowego prowadzonego przez autorkę w roku akad. 2015/2016 w Instytucie Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej Akademii im. J. Długosza w Częstochowie

Po raz kolejny rodzice dzieci wskazali na wyższość budynków przedszkolnych użytkowanych zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Widać jednak wyraźnie, że administratorzy budynków zaadaptowanych starali się dostosować zastanę architekturę do potrzeb przedszkolaków.

Wykres 5.

Opinie rodziców dotyczące dostępności i estetyki toalety dla dzieci w przedszkolu (dane w liczbach)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań prowadzonych w ramach seminarium dyplomowego prowadzonego przez autorkę w roku akad. 2015/2016 w Instytucie Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej Akademii im. J. Długosza w Częstochowie

W ostatnim pytaniu ankiety rodzice zostali poproszeni o wybranie kilku określeń opisujących toaletę przedszkolną, z której korzystały ich dzieci. Rodzice dokonywali wyboru z określeń: estetyczna, nieestetyczna, jasna, kontakt do zapalania i gaszenia światła na wysokości dziecka, zaciemniona, zapewnia dziecku intymność, nie zapewnia intymności, toalety dostosowane do wzrostu dziecka, miejsca na przybory toaletowe widocznie oznaczone dla dziecka czy nie. Wymienione elementy w tym pytaniu są istotne dla najmłodszych dzieci nie tylko ze względu na funkcjonalność, ale i na komfort psychiczny dzieci. Toaleta jest miejscem, do którego dzieci 3-letnie rzadko chodzą same, ponieważ czynności samoobsługowe w zakresie utrzymania czystości i higieny osobistej nie są jeszcze dostatecznie ukształtowane. Stan i dostępność do sprzętów w toaletach w ocenie rodziców przedstawia wykres 5.

Zebrane dane wskazują na bardzo dobre warunki panujące w toaletach dla dzieci. Można mieć jedynie nieznaczne zastrzeżenia do wnętrz w budynkach, które przystosowywano na potrzeby przedszkola. Są to jednak nieliczne wątpliwości w kwestii niedostosowania do wzrostu dzieci.

Zakończenie

Dostępność do przedszkoli dla wszystkich dzieci jest ograniczona. Często brakuje miejsc, szczególnie dla najmłodszych. W miastach, na dużych osiedlach, w małych miejscowościach i na wsiach powstają nowe przedszkola. Często są to przedszkola niepubliczne oraz prywatne. Łatwiej jest zaadaptować przestrzeń już istniejącą, aniżeli wybudować od podstaw. Ten stan rzeczy warunkuje całą przestrzeń przedszkola. Osoby odpowiedzialne za prawidłowe przystosowanie pomieszczeń starają się sprostać wyzwaniom, jednak nie wszystko jest należycie przestrzegane. Przedstawione powyżej opinie rodziców dotyczą ich spostrzeżeń na temat architektury i wyglądu głównych pomieszczeń przedszkolnych. Jasno wynika z obserwacji rodziców, że lepsze warunki oferują budynki użytkowane zgodnie z ich przeznaczeniem, aniżeli te adaptowane i modernizowane.

Należy pamiętać, że otoczenie ma duże znaczenie w wychowaniu. Aranżacja przestrzeni to nie tylko wystrój i kolorystyka sal, ale również szatnia czy toaleta sprawiają, że dziecko, szczególnie to najmłodsze, będzie się czuło poza domem bezpiecznie.

Bibliografia

Cempel Cz. (2005), *Nowoczesne zagadnienia metodologii i filozofii badań*, Instytut Technologii Eksploatacji, Radom.

Hall E.T. (1978), *Ukryty wymiar*, PIW, Warszawa.

Juszczyk-Rygałło J. (2007), M. Królicza, E. Piwowarska (red.), *Uczenie się przez doświadczenie i przeżywanie nowym spojrzeniem na rzeczywistość w edukacji przedszkolnej*. W: *Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna na początku XXI wieku. Wyzwania i konteksty*, Wydawnictwo Akademii im. J. Długosza, Częstochowa.

Klim-Klimaszewska A. (2006), *Adaptacja dziecka do środowiska przedszkolnego*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce.

Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M. (2009), *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa.

Leżańska W. (1990), *Przedszkole jako środowisko wychowania estetycznego*, WSiP, Warszawa.

Nalaskowski A. (2002) , *Przestrzenie i miejsca szkoły*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Piaget J. (1967), *Rozwój ocen moralnych dziecka*, PWN, Warszawa.

Pieter J. (1963), *Słownik psychologiczny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa – Kraków.

Reber A.S. (2000), *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Siarkiewicz E. (2000), *Ostatni bastion czyli jawne i ukryte wymiary pracy przedszkola*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Tomaszewski T. (1982), *Człowiek i otoczenie*. W: *Psychologia*, T. Tomaszewski (red.), PWN, Warszawa.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002, nr 75, poz. 690).